

İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
e-ISSN: 2147-6152
Yıl 10, Sayı 27, Temmuz 2021

Makale Adı /Article Name

Nesne İlişkileri Kuramına Göre Nahid
Sırrı Örik'in "Eve Düşen Yıldırım"
Adlı Hikâyesindeki Kişilerin Benlik
Gelişimlerinin İncelenmesi

Investigation of the Self
Developments of the Persons in
Nahid Sırrı Örik's Story "Eve Düşen
Yıldırım" According to Object
Relations Theory

Yazar/Author

Ayhan BULUT

Dr. Öğr. Üyesi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal
Bilgiler Eğitimi Bölümü, teomanbulut@hotmail.com

 ORCID: 0000-0001-5779-5375

Yayın Bilgisi/Article Information

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 07.06.2021

Kabul Tarihi: 21.07.2021

Yayın Tarihi: 31.07.2021

Sayfa Aralığı: 347-370

Kaynak Gösterme/Citation

Bulut, Ayhan (2021). "Nesne İlişkileri Kuramına Göre Nahid Sırrı Örik'in "Eve Düşen Yıldırım" Adlı Hikâyesindeki Kişilerin Benlik Gelişimlerinin İncelenmesi", *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 27, s. 347-370.

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen "ETİK KURUL ONAYI" gerektirmemektedir.)

ÖZ

Nesne İlişkileri Kuramcılar, Freud'un kişilik kuramını dürtü kavramı üzerine temellendirmesini yetersiz bularak kişilik kuramlarını bebek ve nesne arasındaki ilişki üzerine inşa ederler. İlk nesnenin anne olduğunu iddia edip anne ve bebek arasındaki ilişkilerin mahiyetinin, bebeğin benlik ve zihinsel gelişimini doğrudan etkilediğini savunan kuramcılar, bebeğin gelişim evresini paranoid-sizoid konum ve depresif konum olarak ikiye ayırıp kötücül haset, kıskançlık gibi duyguların doğuştan getirildiğine ve bilinçaltında mevcut olduğuna dikkat çekerler. Türk edebiyatında kötücül kahraman yaratmadaki başarısıyla tanınan Nahit Sırrı Örik "Eve Düşen Yıldırım" hikâyesinin de merkezine kötücül duygularla hareket eden kişileri yerleştirir. Bu durum, hikâyedeki kişilerin davranışlarının benlik geliştirme çerçevesinde yorumlanmasını, söz konusu davranışların kökeninde yatan psikolojik temellerin bulunmasını zorunlu hâle getirir. Kişilerin eylemleri, bireyleşme yolunda ilk nesne olan anne ile kurulan ilişkilerden hareketle yapılacak açıklamanın önünü açar. Çalışmada Nahit Sırrı Örik'in "Eve Düşen Yıldırım" isimli hikâyesindeki kişiler, Nesne İlişkileri Kuramı ve bu kuramın öncü isimlerinden biri olan Melaine Klein'in haset, kıskançlık, saldırganlık güdülerine dair fikirleri etrafında, düşünce ve davranışların psikolojik kaynağının ben gelişimi üzerindeki etkisi bağlamında incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Nesne İlişkileri Kuramı, Klein, Haset-Kıskançlık, Benlik, Nesne

ABSTRACT

Object Relations Theorists find it insufficient to base Freud's theory of personality on the concept of drive and build their theory of personality on the relationship between the infant and the object. Theorists, who claim that the first object is the mother and argue that the nature of the relations between the mother and the baby directly affect the baby's self and mental development, divide the baby's developmental stage into paranoid-schizoid position and depressive position and point out that feelings such as malicious envy and jealousy are innate and exist in the subconscious. . Nahit Sırrı Örik, who is known for his success in creating villainous heroes in Turkish literature, places people who act with malevolent emotions at the center of the story "Eve Düşen Yıldırım". This situation makes it necessary to interpret the behaviors of the people in the story within the framework of self-development, and to find the psychological foundations underlying these behaviors. People's actions pave the way for an explanation based on the relationships established with the mother, the first object on the way to individuation. In the study, the people in Nahit Sırrı Örik's story "Eve Düşen Yıldırım" will be examined in the context of the Object Relations Theory and the ideas of Melaine Klein, one of the pioneers of this theory, on the motives of envy, jealousy and aggression, and the effect of the psychological source of thoughts and behaviors on self development.

Keywords: Object Relations Theory, Klein, Envy-Jealousy, Self, Object

Giriş

Nesne İlişkileri Kuramı, Sigmund Freud'un, kişilik kuramını ifade etmek için geliştirdiği psikanalizin yetersiz kalması nedeniyle, yeni kimlik modellerini açıklama çabasında olan çağdaş psikanalistlerin gündeme getirdiği bir kuramdır. Bireyin geçmiş yaşantısının şimdiki kişilik ve davranışı, ilişkilerini nasıl etkilediği düşüncesi üzerine yoğunlaşan psikanalistlerin aksine, Nesne İlişkileri kuramcılar, birey-çevre ilişkisi üzerine yoğunlaşırlar. Dürtünün temel güdü olmadığı, asıl güdünün bireyin ilişki arayışı olduğuna inanan bu kuramcılar, bireyin kendisini kuşatan dış dünya ile girdiği ilişkinin onların kişiliğini ve davranışlarını şekillendirdiğini iddia ederler. Onlara göre insanın en güçlü ve birincil dürtüsü,

gerçek nesnelere iletişim kurma motivasyonudur. Takdir edilme, nesne ile girilen ilişkinin mahiyeti, kişilik yapısını şekillendiren en önemli etkidir. Kısacası Nesne İlişkileri Kuramı, bireyin çevresi ile girdiği ilişki ve etkileşim sonucunda içe yansıtma, içselleştirme ve özdeşleşmeyi kullanarak dengeli bir psikolojik yapıya ve ben kimliğine ulaşma sürecine odaklanır.¹

Nesne İlişkileri Kuramı'nın en önemli kavramlarından biri "kendilik"tir. Söz konusu kuramcılar, bireyin kendisini nasıl algıladığına yol açan nesne ile tecrübeleri merkeze alarak "kendilik" ve kişilik kavramını birbirinden ayırırlar. Kişiliği "insan yaşamının özelliğini belirleyen tekrarlayıcı kişilerarası durumlardan oluşan nispeten kalıcı örüntüler"² tanımlayan Sullivan'a göre kendilik, "bir kişinin kendi deneyimlerine ilişkin düşünce ve imgelerden oluşan kişilik içerisindeki özel bir tecrübe organizasyonu"³dur. Görüldüğü gibi Sullivan, kendilik kavramını kişilik sistemi içinde yer alan farklı bir yapı olarak değerlendirir. Bu yapı, değişik savunma mekanizmaları kullanarak kendisini korumaya alır ve böylece varlığını sürdürür. Kuramın önde gelen temsilcilerinden biri olan Winnicott ise kendilik kavramını, ego kavramından ayırır ve ona birey-nesne ilişkisi bağlamında olgunlaşan bir anlam yükler: "Bana göre kendilik ego olmayıp, sadece ben/me olan, olgunlaşma süreci işlemi sonunda bir bütünlüğe sahip olan kişidir. Aynı zamanda kendilik farklı parçalara sahiptir ve bu parçalardan oluşmaktadır"⁴ Bu tanımlardan hareketle denilebilir ki kendilik kavramı, bireyin nesne ile girdiği ilişkinin bireyin iç dünyasındaki yansımalarıdır.

Bebeğin dünyaya karşı bir nesne hissi vardır. Bebek, genetik olarak mevcut olan şemalar varlığı ve tecrübeleri ile kendilik ve nesne hissini geliştirir. Tecrübe zenginliği arttıkça ve tecrübeler sonucunda nesnelere içselleştirdikçe, bebeğin söz konusu hislerinin gelişimi de o derece artar. Bu noktada bireyin içselleştirme süreci kuramcılarının ilgi odağı olur. Schafer'e göre içselleştirme, kişinin çevre ile kurduğu ilişkide birtakım imajinal etkileşimlerin olduğu, bu etkileşim yolu ile dış gerçeklik

¹ Hayta, Akif; "Nesne İlişkileri Kuramı ve Tanrı Tasavvuru Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", **Değerler Eğitimi Dergisi**, C.8, S. 20, s. 43.

² Özeren, Gül Sultan; Akın, Semiha; "Anne-baba bağlanma biçimleri ve kişiler arası ilişkilerin değerlendirilmesi", **Bilim Tıp Dergisi**, 2016, 2(3), s. 226.

³ Kısa, Cihad; "Nesne İlişkileri Kuramı Ve Tanrı Tasavvuru", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir 2013, s. 52.

⁴ a. g. e., s. 54.

öznel yapı içerisinde oluşmaktadır.⁵ Başka bir deyişle içselleştirme, somut bir şeyi ifade etmekten ziyade bireyin kişilerarası ilişkilerde kendilik bilincini oluşturan bütün yaşam tecrübelerine vurgu yapar. Kısacası, bireyde kendilik duygusunun oluşması için kişilerarası deneyimin, birey tarafından içselleştirilmesi zorunludur. Aksi takdirde kendiliğin oluşması mümkün değildir.

Kuramın önemli savunucularından biri olan Mallein Klein, kuramını ilkel savunmalar üzerine inşa eder ve bebeklerin paranoid-şizoid durum ve depresif durumlardan geçtiğini ifade eder. Klein'e göre paranoid-şizoid durumlarda bebekler, içsel parçalanmışlık halindedir ve bütünlük hissinden mahrumdur. Bu dönemin temel motivasyonu olan saldırganlık güdüsüyle bebek, yaşadığı tüm olumsuzlukları annesine atfeder. Çünkü bu dönemde bebek, nesnelere kısmî nesnelere olarak algılar. Bebek için ilk kısmi nesne, annenin memesidir. Memenin sadece fiziksel bir nesne olmadığını bebeğin, bütün içgüdüsel arzuları ve bilinçdışı fantezilerinin çok ötesinde bazı özellikleri ona yüklediğini belirten Klein'e göre meme, bebek tarafından içgüdüsel bir biçimde, besin kaynağı ve dolayısıyla daha derin bir anlamda, yaşamın kaynağı olarak algılanır.⁶ Bebek, paranoid-şizoid dönemde, annesinin memesini, içindeki istemediği saldırganlık güdüsünü ve kötü yanlarını yansıtan nesne olarak görür ve kötü yanlarını memeye yansıtarak onlardan kurtulmak ister. Burada annenin ve kendisinin iyi yanlarını göremez. Çünkü anne kötü nesne konumundadır ve kendisi de saldırganlık güdüsüne sahiptir. Klein, bu dönemin aşılması için bebeklerin depresif konumu, beslenme, iyi bakım, anne sevgisi gibi konularda engellemeler yaşamadan sağlıklı bir şekilde geçmesi gerektiğini söyler. Çünkü bu dönem, bebeğin nesne ile bütünleştiği dönemdir. Bebek, bu aşamada nesnenin bölünmüş parçalarını bütünleştirir ve yalnızca bir nesne olduğunu deneyimler. Aslında saldırgan ve paranoid duygular beslenen anne, sevilen anne ile bir ve aynı şeydir. Böylece nesne aşırı iyi ve aşırı kötü yanlarından arınıp daha gerçekçi bir tanıma kavuşurken, bebeğin önceki dönemde saldırganlık güdüsüyle sevilen nesneyi kötü olarak algılaması ve memeyi tahrip etmesi onda suçluluk duyguları ortaya

⁵ Taymur, İbrahim; Boratav, Rıza Cumhur; "İçselleştirme, İçealım, İçeatım ve Özdeşim", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2013;5(3): 332.

⁶ Klein, Melanie; Haset ve Şükran, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten) Metis Yay., İstanbul 2011, s. 20.

çıkartır.⁷ Kısacası bu dönemde bebek, bütünlük hissini geliştirerek kendisi ve annesindeki iyi ve kötü yanları görmeye başladıkça bir önceki dönemde annenin iyi yanlarını görememekten dolayı suçluluk hissine kapılır.

Bebek, anne ile ilk ilişkiye girdiği andan itibaren doğuştan getirdiği yok olma kaygısının etkisiyle sürekli savunma mekanizmalarına başvurur. Nesnel İlişkileri Kuramı'nın temel savunma mekanizmalarından biri 'bölme'dir. Dolayısıyla egonun temel kaygısı parçalara bölmektir. Parçalanma, ya içsel ya da dışsal bir kaynaktan doğan zulüm sonucunda gelecektir. Çocuğun yıkıcılığı dış dünyaya yansıtıldığında, bu sonradan dış dünyadan bir tehdit olarak yaşanır.⁸ Kaynağında yaşam içgüdüleri olan bütünleşmenin karşısında yer alan bölme, 'ben'i korumanın yollarından biridir⁹ ve sonraki bütünleşme açısından zorunludur; çünkü iyi nesneyi koruyan ve sonradan 'ben'e nesnenin iki yönü arasında bir sentez kurma imkânını verir.¹⁰ Bölmenin temel güdüleyicisi, bebeğin kendini, benliğine ve nesneye ait kötü yönlerden korumaktır. Bölme, çocuk tarafından iyi içsel nesnelere kötülerden arındırmak için kullanılır. Böylece her türlü kötülükten arınmış kısmı iyi nesnelere ve hiçbir iyilik taşımayan, tamamen kötü, sadist nesnelere dünyayı doldurur.¹¹ Yaşantıların niteliği bölme işlemi dolayısıyla bebeğin kendi benine karşı olumlu ve olumsuz tavrını belirler. Klein, bebekte iyi nesnenin kök salması neticesinde bebeğin bütünsel bir nesneyle daha güvenli bir biçimde özdeşleştiğini, benliğinin güçlendiğini, kimliğini korunmasına olanak sağladığını, işlerin aksi gittiği durumlarda ise benliğin bölünmüş parçalarını nesneye yansıttığını, benlikle nesnenin birbirine karıştırılmasına yol açtığını ve bunun sonucunda da nesnenin benliğin yerini almasına yol açtığını söyler.¹²

Klein'in üzerinde durduğu diğer önemli kavramlar ise haset, şükran, sevgi nefret, kıskançlık açgözlülüktür. İyi nesne ile kötü nesne arasındaki mücadeleyi soyut içsel deneyimler üzerine kuran Klein'e göre bu kavramların temelinde

⁷ Tura, Saffet Murat; "Önsöz", Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), Metis Yay., İstanbul 2011, s. 13.

⁸ Craib, Ian; **Psikanaliz Nedir?**, (Çev. Ali Kılıçoğlu), Say Yay., İstanbul 2008, s.111.

⁹ Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten) Metis Yay., İstanbul 2011, s. 34.

¹⁰ **a. g. e.**, s. 35.

¹¹ Tura, Saffet Murat; "Önsöz", Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten) Metis Yay., İstanbul 2011, s. 12

¹² **a. g. e.**,s. 36-37.

içgüdüsel ihtiyaçlar tarafından saldırıya uğrayan bebeğin yıkım karşısında kendini korumak adına geliştirdiği savunma mekanizmaları vardır. Klein, doğuştan getirilen ve bebeğin iyi nesne ve kötü nesne arasındaki içsel deneyimine göre şekillenen bu kavramlar içinde “haset” kavramına özel bir yer verir. İyinin kasıtlı olarak tahrip edilmesi anlamına gelen¹³ ve yıkıcı itkilerin oral-sadist, ve anal sadist ifadesi olan haset¹⁴, sevgi ve şükran duygularını, daha başlangıç evresinde baltalayan çok güçlü bir etkendir¹⁵ ve hüsrana mutsuz deneyimlerle gelişir.¹⁶ Mutluluk ve şükran duyma yetilerinin gelişimi üzerinde etkisi vardır. Kökeni anneye ve herkesi dışlayan ilişkide yatan haset¹⁷ yukarıda ifade edilen kıskançlık, açgözlülük, nefret gibi duyguları olumsuz nesnelere yönlendirmenin aksine olumlu nesnelere yönelir. Haset duyulan ilk nesne memedir. Çünkü bebek, bu memede kendi arzuladığı her şeyin bulunduğunu, memenin sınırsız süt ve sevgi verebileceğini ama bunları kendi doyumunu için alıkoyduğunu sanıyordur.¹⁸ Buna bağlı olarak gücenme ve nefreti artan bebeğin anneye olan ilişkisi çarpıklaşır. Bebek bu ilişkinin mahiyetini yansıtmaya ve içe yansıtmaya ilerleyen zamanlarda anlamaya başlar.

Hasetin içten kaynaklanan bir duygu olması onu zorunlu olarak bir nesneye yönlendirir. Bu yönlendirmeden hareketle Klein; haset, kıskançlık açgözlülük arasındaki yakınlığa da dikkat çeker. Haset duygusu, öznenin sadece bir kişiye olan ilişkisi ile sınırlıyken, kökeni haset olan kıskançlık, öznenin en az iki kişiyle ilişkisini zorunlu kılar. Açgözlülük ise tıpkı haset gibi doyurulması imkânsız bir istektir, hem öznenin ihtiyacından hem de nesnenin verebileceğinden fazlasına yönelen bir istektir ve amacı yıkıcı içe yansıtmadır.¹⁹ Çünkü memeyi tüketmeye, kurutmaya yönelir. Haset ise, sadece gasp ile sınırlı kalmaz; aynı zamanda annenin yaratıcılığının bozulması anlamına gelecek bir eyleme girer. Bu, anneye ve öncelikle memesine

¹³ Mitchell, Stephan A.; **Psikanalizde İlişkisel Kavramlar**, (Çev. Gülenbaht Algaç, İrem Anlı), İstanbul Bilgi Üniv., Yay., İstanbul 2009, s 154.

¹⁴ Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten) Metis Yay., İstanbul 2011, s.17.

¹⁵ a. g. e., s. 17.

¹⁶ a. g. e., s. 34.

¹⁷ a. g. e., s. 23

¹⁸ a. g. e., s. 25.

¹⁹ a. g. e., s. 23,

kötülük koymak, kötü dışkıları ve benliği anneye ve memesine yerleştirme eylemidir.²⁰

Çalışmaya konu olan Nahit Sırrı Örik'in "Eve Düşen Yıldırım" isimli hikâyesinde, haset, kıskançlık, kin saldırganlık gibi duyguların Anadolu'ya has bir aileyi dağılmaya mahkûm edişi anlatılır. Hikâyede anlatılan ve Ankara'da ikamet eden ailenin reisi Ahmet Şükrü Efendi'dir. Emekli olan Şükrü Efendi'nin yirmi dört yaşında evli Namık ve lisede öğrenci olan Sait isimli iki evladı ve Şayeste isimli bir gelini vardır. Şükrü Efendi, on yedi yıldır dargın olduğu kardeşi Hüsnü Bey'in kendisine yazdığı bir mektup üzerine dargınlığı bir kenara bırakıp onu görmeye gider. Mektupta Hüsnü Bey, ölüm döşeğinde olduğunu ve kızı Muazzez'e babalık yapmasını Şükrü Efendi'den ister. Bunun üzerine Şükrü Efendi, güzelliğe ile dillere destan olan Muazzez'i evine getirir. Hikâyenin olay örgüsünü başlatan asıl vaka birimi budur ve olaylar bu kişilerin yapıp ettikleri etrafında şekillenir. Muazzez'in eve gelmesinden sonra Şayeste'nin kıskançlığı, Namık'ın ve Sait'in muazzeze âşık olmaları, Şayeste'nin kıskançlık krizlerine girmesine ve iki kardeş arasında entrikalar kurmasına yol açar. Entrikalar sonrası Muazzez ile Sait evlenir. Bunun üzerine Namık, kendisini kıskandırmaya çalışan Şayeste'ye karşı şiddet uygular ve babasına karşı isyan ederek evden ayrılır. Namık, günün birinde Muazzez ile baş başa kalma planları yapar ve bunu gerçekleştirir. Muazzez'e saldırır ve Muazzez de bu saldırıya direnmeyip Namık'ın duygularına olumlu karşılık verir. Bütün bu olup bitenlere şahit olan Sait, Namık'ı öldürür ve hapse düşer. Muazzez ise başka erkeklerle hayatını idame ettirir. Böylece söz konusu edilen aile dağılır.

Paranoya Girdabı: Namık, Şayeste- Muazzez Üçgeni

Namık, Muazzez ve Şayeste arasındaki ilişkinin mahiyetini belirleyen asıl unsur, kıskançlık ve kıskançlığın yol açtığı şiddettir. Annesi ve babası ölen Muazzez'in amcası Şükrü Efendi'in evine taşınmak zorunda kalması, Muazzez, Şükrü Bey'in oğlu Namık ve eşi Şayeste'nin arasında derin psişik kökleri olan duyguların tetiklenmesine yol açar. Muazzez "*misli ender güzellikte*" (EDY, s. 21) olan genç bir kızdır. Namık, geleneksel toplum yapısına göre şekillenen büyük bir ailenin katı kuralları doğrultusunda yetişmiş, aşksız bir evliliğe evet demek zorunda

²⁰ a. g. e., s. 23.

kalmış biridir. Görgüsüz ve hatta tahsilsiz bir kadın olan Şayeste de²¹ tıpkı Namık gibi otoriter bir ailenin tahakkümü altında yaşamış ve bunun sonucunda kocasının otoritesine karşı pasif bir rol üstlenmiştir. Tek amacı evin her işini yaparak göze girmektir. Muazzez'in amcasının evine taşınacağı haberi üzerine, Şayeste kıskançlık krizleri geçirir.

M. Klein, bireylerin derin psişik kökenlerini irdelerken bireyleşmenin ilk evresini paranoid-şizoid evre olarak isimlendirir. İlk 0-3 aylık dönemi kapsayan bu evrede bebek, doğuştan itibaren kendi benliğinde mevcut olan haset, kıskançlık, saldırganlık gibi kötücül duyguları düzenlemede ciddi problemler yaşar. Böylece psikolojisi bozulan bebek, yaşamış olduğu sorunları bertaraf etmek adına bir nesne arayışına girer. Bu nesne, anne memesidir. Anne ile gerçekleşen ilk ilişkide bebek, hem gerçeklik şemasını oluşturacak hem de kötücül duyguların neden olduğu kaygılardan kurtulmaya çalışacaktır. Bebeğin anne memesine saldırması aynı zamanda onun dış dünyaya açılma isteğinin bir tezahürüdür. Bu istek, bebekte baskıya yol açar ve bunun sonucunda kaygısı giderek artan bebek bütünlük hissinden mahrum olduğu için ilk nesne konumundaki anneyi iyi ve kötü nesne olarak böler. Anne memesi, başlangıçta kötülüğün kaynağı olarak algılanır. Bu evrenin belirleyici özelliklerinden biri de ölüm ve yaşama güdüsünün aynı anda bebekte var olduğu düşüncesidir. Böylece yok olma endişesi ile karşı karşıya kalan bebek, savunma mekanizması geliştirerek söz konusu edilen endişeyi bertaraf eder. Bebeğin başvurduğu savunma sistemlerinin ilki yansıtmadır: “Çünkü nesneye yansıtılan, iç dünyadaki herhangi bir içerikten ziyade egonun dolayısıyla da kendiliğın parçalarıdır. Bu da doğal olarak bebeği, kendiliğının yansıtılan parçalarının yeni taşıyıcısıyla yani nesneyle daha yakın bir ilişki içerisinde olmaya zorlamaktadır.”²²

Hikâyenin başında Şayeste'nin kayınpederi ile diyaloglarında, görmediği, tanımadığı Muazzez ile ilgili olumsuz yargılarda bulunması ve onu evinde bir rakip olarak görmesi, onun annesiyle istenilen düzeyde bağ kurmada yetersiz olduğunu gösterir. Yetersizlik, bireylerin ileriki yaşamlarında korku ve endişe duymalarına yol açar. Şayeste, ilk olarak evdeki iktidarını Muazzez'e kaptırmama derdindedir:

²¹ Sadullah, Naci; “Eve Düşen Yıldırım”, **Zaman**, 1 Eylül 1934.

²² Göka, Erol; Yüksel, Fatih Volkan; Göral, F. Sevinç; “İnsan İlişkilerinde Yansıtılmalı Özdeşim”, **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2006, 17(1), s. 47-48.

“Şayeste tek hanım olmuştu. Bir sene sonra eve gelin gelmiş. Tek lider mevcut durumun uzun süre değişmeyeceğinden emin bir şekilde... Şimdi ise eve bir küçük hanım, yaşlı gözlerini kurutmak için şüphesiz ki nazlandırılacak ve şımartılacak bir küçük hanım geliyor demektir. Ve onun on sekizini sürdüğünü ve misline ender tesadüf edilir bir güzelliğe sahip bulunduğu, işte babası haber veriyordu. “ (EDY, s.24.) Şayeste, özellikle Muazzez’in güzelliği karşısında kendisini gergin hissetmekte ve bu gerginlik Muazzez’in varlığını olduğu gibi kabul etmesinin önüne geçmektedir. Burada Şayeste, bölme işlemini yaparken “iyi” ve “kötü” temsillerin etkisi altındadır. Şayeste tarafından yansıtılan kötü ben, Muazzezi istenmeyen kişi konumuna getirir. Buna bağlı olarak Şayeste’nin giderek artan kaygıları eserde şu şekilde ifade edilmektedir:

“Şayeste’nin huzur ve saadeti için büyük bir tehlike teşkil edecek miydi? Gerçi Namık çapkın bir adam değildi, ciddi ve vicdanlı bir erkekti. Fakat her gün göreceği çok güzel bir kızın cazibesi karşısında metanetini muhafaza etse bile, kızı için için sevmeyeceği, hiş olmazsa ikisi arasında bir mukayese yapa yapa karısından soğumayacağı ne malûmdü? Sonra da, ilk önce galiba on yedisinde evinden kaçan, hayatı türlü serserilikle geçen ve ahir ömründe hastane köşelerinde can vermeye hazırlanan bu Hüsnü Efendi, kim bilir nerede, ne çeşit kadınla evlenmiş, kızını nasıl terbiye etmiş, kim bilir hangi muhitlerde büyütüp yetiştirmişti? Bu genç kız, babasının iddia ettiği kadar güzel olmasa bile, kim bilir ne çeşit bir şeydi?” (EDY, s. 25)

Bölme yoluyla bebek, libidinal ilişkilerini, saldırganlığın yıkıcı etkisinden korumak için ötekilerle olan iyi deneyimlerini kötü deneyimlerinden ayrı tutar. Dolayısıyla iyi nesne ötekilerle olan bütün iyi deneyimlerin birleşimidir.²³ Şayeste bölme işlemini başarılı bir şekilde tamamlayamadığı için onun kötücül duyguları aktiftir. İyi-kötü sembollerini birbirinden ayırt etmenin gerçekleştiği paranoid-şizoid evrede meme, bebeğin sadece fiziksel ihtiyaçlarını karşılayan bir nesne değildir. Bebeğin bütün içgüdüsel arzuları ve bilinçdışı fantezileri, sağladığı gerçek fiziksel beslenmenin çok ötesinde memeye bazı özellikler yüklüyordur. Eğer meme, iyi halde algılanırsa anne iyiliğin ve aynı zamanda yaratıcılığın ilk örneği haline gelir.

²³ Mitchell, Stephan A.; **Psikanalizde İlişkisel Kavramlar**, (Çev. Gülenbaht Algaç, İrem Anlı), İstanbul Bilgi Üniv., Yay., İstanbul 2009, s. 228.

Bunun sonucunda bebeğin doğuştan getirdiği fanteziler içgüdüsel ihtiyaçlarla zenginleşir ve ilk nesne yani anne, umudun, güvenin ve iyiliğe inancın temeli olarak kalır.²⁴ Anne, aynı zamanda onun psikolojik ihtiyaçlarını tatmin eden kişidir. Eğer, bebek tarafından psikolojik ihtiyaçların dönüştürülme yeteneğinde sıkıntı varsa, bebek “iyi” sembol üretmede yetersiz kalır ve sürekli kötü sembol üretir. Volkan’ a göre iyi sembolün başka bir deyişle tutarlı bir nesnenin oluşması, bebek tarafından anneden içe alınan nesnelerin düzenli bir şekilde birleştirilmesine bağlıdır.²⁵ Şayeste’nin Muazzez ve onun ailesi ile ilgili sürekli olarak kötü sembol üretmesi, söz konusu edilen evrede, anne tarafından giderilmesi gereken psikolojik ihtiyaçların, bebek tarafından dönüştürülme yeteneğinin sıkıntılı olduğuna işaret eder. Klein, bu evrede “yansıtma” ile haset arasındaki ilişkiye vurgu yapar. Kıskançlık ve aç gözlülükten farklı olan haset “*Arzulanan bir şeyin başka birine ait olduğu ve bize değil de ona haz verdiği inancının yol açtığı kızgın bir duygudur; hasetli itki, o istenen şeyi sahibinden çekip almaya ya da bozmaya, kirletmeye yönelir. Şu da var: Haset, öznenin sadece bir kişiyle olan ilişkisiyle ilgilidir ve kökeni de anneye o herkesi dışlayan en eski ilişkide yatmaktadır. Kıskançlık da hasete dayanır ama öznenin en az iki kişiyle ilişki içinde olmasını gerektirir...Doğuştan bebeğin yaradılışında var olan haset duygusu, yansıtma ile ilgilidir.*”²⁶ Bebeğin iyi nesne kurma yolunda karşılaştığı güçlükleri artırır. Haset duygusu kıskançlık duygusunu körükler. Böylece özne, kendi hakkı olan sevginin, rakibi tarafından elinden alındığına ya da alınma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu inanıyordu.²⁷ Bebeğin ilksel nesne olan anne memesiyle girdiği ilişkide yaşadıkları engellemeler, hasetli itkiyi ve buna bağlı olarak saldırganlığını tetikler.

Şayeste’nin Muazzez için “*Herhalde aşiftenin biridir. Eminim ki, hiç olmazsa eğlenmek, vakit geçirmek maksadıyla, hiç olmazsa bana nispet olsun diye kocamı elimden almaya çalışacak!*” (EDY, s. 26) düşünceleri, kötü sembol üretmenin ne kadar etkin olduğunu gösterir. Eserde Şayeste’nin fakir bir aileden

²⁴ Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), Metis Yay., İstanbul 2011, s. 22.

²⁵ Volkan, Vamık D.; **Psikanaliz Yazıları**, (Çev. Birsen Ceyhun, Abdülkadir Çevik), Hekimler Birliği yay., Ankara 1997, s. 60.

²⁶ Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), Metis Yay., İstanbul 2011, s.23.

²⁷ a. g. e., s. 23.

geldiğine dair yapılan vurgu da, Şayeste ile anne arasındaki ilişkinin, Şayeste'nin kötü sembol üretecek bir psikolojik süreçten geçtiğinin kanıtı olarak okunabilir.

Aşk, cinselliği, kadın ve erkeği, kurmaca dünyasında yarattığı "güzellik-çirkinlik", "zenginlik-fakirlik", "iyilik-şeytanilik", "zafer-mağlubiyet" gibi ikilikler temelinde ele alan Örik²⁸, Muazzez'in güzelliğinin karşısına Şayeste'nin çirkinliğini yerleştirerek çatışmaları derinleştirir. Şayeste, "öyle güzel değilken ve fakir bir dul annenin bilmem kaçınıcı çocuğu" (26) şeklinde tanıtır. Bebek ve anne arasındaki ilişkide psikolojik tatmin kaynağı olması gereken annenin görevini ifâ etmede yetersiz kalması kaçınılmazdır. Bu durumun yansımalarını, Şayeste'nin Muazzez konusunda iyi sembol üretmeye çalışırken başarısız olmasında görmek mümkündür. Şayeste, ilk karşılaşmalarında Muazzez hakkında iyi sembol üretmek için iç dünyasında bir hesaplaşma yaşar ve kendisini zorlar: "Şayeste... Genç kız trenden indiği vakit ona sarılıp yüzünü öpmekten, evvelce buna karar vermiş olduğu halde kendisini bir şey menetti. Adeta soğuk bir sesle: safa getirdiniz! Dedi" (EDY, s. 30)

Muazzez'in eve gelişinden sonra Şayeste, kıskançlık üzerine inşa edilen kötü sembol üretme yeteneğini canlı tutmaya çalışır. Burada Klein'in yansıtma ve içe yansıtma süreçlerine değinmek yerinde olacaktır. Klein, konu hakkında şöyle bir tespitte bulunur: "Yansıtma ve içe yansıtma süreçleri, iç zenginliğin dışa verilmesi ve yeniden içe yansıtılması, benin de zenginleşmesini ve derinleşmesini sağlar. Böylece yardımsever iç nesne sürekli olarak yeniden kurulur ve şükran da tam anlamıyla devreye girer."²⁹ Şayeste'nin Muazzez hakkında kayınpederi ile yaptığı diyaloglardan hareketle, onun yansıtma ve içe yansıtma süreçlerini başarılı bir şekilde atlatamadığı söylenebilir. Dolayısıyla şükran duygusundan yoksunluk ve benin ciddi tahribatlar görmesi, onun psikolojisinin derinliklerinde yatan kötü duyguların bir tezahürü olan Muazzez'e ön yargılı davranması Şükrü Efendi'nin dikkatini çeker. Şükrü Efendi, gelini Şayeste'ye Muazzez'i kastederek "Onu mahzun etmemek hepimizin boynunun borcudur" (EDY, s. 34) şeklindeki uyarılarına rağmen Şayeste'nin cevabı "Kendisine gayet iyi muamele ettiğimden eminim, efendim. Bir gün de 'ev işlerine bak, bana yardım et' demedim. Görüyorsunuz tabii, sabahtan

²⁸ Dirlikyapan, Jale Özata; "Nahit Sırrı Örik'in Öykülerinde Var Olamayan Aşklar", **Türkbilig**, 2009/18, s. 133.

²⁹ Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten) Metis Yay., İstanbul 2011, s. 32.

akşama kadar ya gündüz uykusuna yatıyor ya da bahçede roman okuyor.” (EDY, s. 34) “Allah versin de gelin olup bir an evvel gitsin” (EDY, s. 35) olur.

Klein, yansıtma savunma mekanizmasından sonra bebeğin yansıtılmalı özdeşim şeklinde bir savunma mekanizmasına başvurduğunu ifade eder. Klein’a göre yansıtılmalı özdeşimde, bebek bölme mekanizması ile kendiliğin ‘kötü’ kısımlarını kendiliğinden uzak tutarak anne ya da anne memesinin içine yansıtılmaktadır.³⁰ Yansıtılmalı özdeşim, anneye yansıtılan saldırgan gibi kötü duyguların anne tarafından ciddiye alınmaması ve annenin bebeğin beklentilerinin aksine olumlu tepki vermesidir. Bebeğin rahatlamasını ve yeni zihinsel işleyiş ve becerilerin ortaya çıkmasını, iyi sembol üretmesini tetikleyen bu evrede eğer bebek, anne tarafından ciddi engellemeler ile karşılaşır huzursuzluğu, düş kırıklığı ve kıskançlık duygusu giderek artar ve “cennetini kaybetme korkusu” yaşar. Anlatıcı tarafından Şayeste’nin cennetini kaybetme korkusu “*Ne ise, kız kocasıyla beraber değildi..*” (EDY, s. 35) şeklinde anlatılır.

Klein, bebeğin dünyaya kalımsal bir ölüm dürtüsüyle geldiğine inanmaktadır. Bir başka deyişle kötülük bireyin yaratılışının kaçınılmaz bir parçasıdır. Bu nedenle bebek öyle ya da böyle bu ilk yabancılaşma tecrübesini kaçınılmaz olarak deneyimleyecektir.³¹ Şayeste’nin benliğini zayıflatıcı eğilimleri ve kibirli nefreti dikkate alındığında onun annesi ile duygusal bağ oluşturmada yetersiz kaldığını ve ilk yabancılaşma duygusunu tattığını söylemek mümkündür. Hikâyede Şayeste’nin ne ile karşılaşacağını bilmeden kayınpederi ile birlikte yaşadıkları evden ayrılmak istemesi, bebeklik döneminde deneyimlenen yabancılaşma güdüsünün bir tezahürü olarak yorumlanabilir. Kayınpederin evi, Muazzez’in varlığı ile onun iç ve dış dünyasını ayıran bir işlev konumuna gelmiştir. Bu işlev, yerine getirildiği takdirde Şayeste, engellemelerin ortadan kalkabileceği düşüncesiyle kendisine haz verecek yenedünyaları keşfetme olanağına sahip olabilir. Fakat evde otoriter bir babanın varlığı ve otoriter babanın tahakkümünü içselleştiren kocası Namık’ın babasına karşı gelememe düşüncesi, Şayeste’nin, saldırganlık

³⁰ Gündoğan, Hande; “Nesne İlişkileri Kuramı Çerçevesinden Borderline (Sınır) Kişilik Örgütlenmesine Bakış: Vaka Örneği ile Psikoterapi Sürecinin Yorumlanması”, **AYNA Klinik Psikoloji Dergisi**, 2016, 3(2), s. 2.

³¹ Kısa, Cihad; Nesne İlişkileri Kuramı Ve Tanrı Tasavvuru, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir 2013, s. 194.

güdülerini yeniden harekete geçirir. Kocasının Muazzez'e olan aşkını öğrendikten sonra bu güdülerini kıskançlık şeklinde kocasına yönlendirir. Kocasını kıskandıracak söylemlerde bulunur. Klein'e göre "Kıskançlık, Oidipal durumun ayrılmaz bir ögesidir ve her zaman nefret ve öldürme isteğiyle birlikte gelişir."³² Şayeste'nin ilk nesne ile ilişkisinde yaşadığı engellemelerin boyutu, onun saldırganlığının ve kıskançlığının da boyutunu şekillendirir. "kalbinde düşmanlık, hüznün, ümit, merhamet, hiddet karışıp kaynıyordu" (EDY, s. 68) ifadeleri ile saldırgan iç dünyası dışa vurulan Şayeste, kusur ve erdemleri birbirine karıştıran ve kocasından intikam almak isteyen bir özne haline gelir.

Şayeste, intikam alma güdüsüyle geç saatlere kadar Namık'ın eve gelmesini bekler. Namık'ın kardeşi Sait'in, Muazzez ile evleneceği haberini intikam alma güdüsüyle söyler. Çünkü öncesinde Namık'ın Muazzez'i sevdiğine dair gerçeği söylemesi üzerine kocasından dayak yemiştir. Bu dayak, intikam duygusunu Şayeste'de haz boyutuna ulaştırır: "Şayeste şimdiye kadar kocasına hiç belli etmemek istediği ızdırabını artık tamamen bağırarak, haykırmak ihtiyacı ile içinden tekrar etti: kıskanıyorsun değil mi?" (EDY, s. 43).

"Namık'ın, karısıyla saadeti bittabi mütezelzil ve Muazzez'in her hangi kimseyle evlenmesine mümanaatı da, bütün aile halkını şaşkırtacak, hacil, bedbaht edecek kadar kuvvetlidir."³³ Bu mizacı, Muazzez konusunda kendisine gerçekleri söyleyen Şayeste'ye şiddet uygulamasının derin psişik nedenlerini gösterecek niteliktedir. O da Şayeste gibi "ölüm ve yaşam güdülerindeki çatışmadan doğan yok olma endişesinden kurtulmak için ilk nesne ile girdiği ilişkide, annesinin kendisindeki yıkıcı itkileri gidermesini ve yok olma kaygısını gidermesini beklemektedir.³⁴ Meme ile ilk ilişki, içselleştirmeyi engelleyecek şartlarda gerçekleştiği takdirde, cezalandırıcı bir nesneye dönüşür ve benlik saldırganlığı yüceltir. Namık'ın Şayeste'ye şiddet uygulamasının psikolojik temelleri, ilksel nesnenin iyi özelliklerini içselleştirememesidir.

³² Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), Metis Yay., İstanbul 2011, s. 43.

³³ Münir, Hikmet; Nahit Sırrı Bey'in Yeni Kitabı, **Haber**, 12 Nisan 1934.

³⁴ Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), Metis Yay., İstanbul 2011, s. 24.

Bebeğin bireyleşmesini etkileyen en önemli nedenlerden biri de bebeğin yetiştiği aile ortamıdır. Namık, geleneksel kuralların hâkim ve sert olduğu bir ailede yetişmiştir. Otoriter ebeveynler tarafından yetiştirilen çocuklar, kendilerinden zayıf kişilere karşı saldırgan, kural tanımayan ve isyankâr bir tavır takınabilir. Ayrıca otoriter yapı, çocuğun kendisini ifade etmede engeller çıkardığından çocuk kendisini kısıtlayan ebeveynlerle savaşıyor dış dünyaya karşı daha keşfedici bir gözle bakar. Bu ayrışma kişinin bireyleşme sürecini şekillendirir. Namık ile Şayeste'nin evliliğinde otoriter aile yapısı vardır. Bu yapı, özellikle büyük sıkıntılara yol açacak Muazzez'in eve gelmesiyle kendisini gösterir. Çünkü Namık, altı senedir evli olmasına rağmen babasına nereye gideceğini soracak cesareti kendisinde bulamayacak kadar çekingen biridir. Namık'ın evliliğinde de çekingen yapı kadar toplumsal normlar da söz konusudur. Dolayısıyla Şayeste ile evliliklerinde derin bir aşkla bağlanma yoktur: “*Namık'ın altı sene evvelki izdivacında aşk hiçbir rol oynamamıştı. Ahmet Şükrü Efendi dul kalınca kendisiyle biri henüz küçük olan iki çocuğuna bakmak üzere bir kadın gelmesi icap etmişti... büyük oğlunu evlendirmeyi münasip görmüştü... Namık da karısının yüzünü ancak düğün günü koltukta görebildi.*” (EDY, s. 39) Başlangıçta otoriteyle uyumlu bir halde davranışlar sergileyen Namık, kendisine dış dünyayı keşfe yönelme fırsatı verecek olan otoriteye karşı gelme davranışları sergileyen bir kişiliğe dönüşür. Namık'ın, babasının Muazzez'i kardeşi Sait'le evlendirme kararı almasından sonra, yaşadığı evden ayrılması ve babasına isyan etme anlamına gelecek şekilde kapıyı çarpıp çıkması bununla ilişkilidir.

2- Düşman Sevgisini Yüceltme Çabaları: Şayeste- Sait-Muazzez Üçgeni

Şayeste, Sait ve Muazzez arasında gerçekleşen olay örgüsüne damga vuran Şayeste'nin haset duygusudur. “*Haset ise, kıskançlıktan farklı olarak, sahip olunan bir şeyi kaybetme korkusundan çok başka birine kötülük yapma arzusuyla şekillenir*”³⁵ Klein'a göre haset, yaşamın başlangıcında bebeğin anne ile ilişkisinde ortaya çıkar ve başka bir kişi arzuladığımız şeye sahip olduğunda ve bundan zevk alıyor görüldüğünde bizde oluşan öfkeyle karışık saldırganca ve yıkıcı bir duygudur.³⁶ Bebekliğin ilk aylarında meme ile olan ilişkiye dayanan haset duygusu,

³⁵ a. g. e., s. 23.

³⁶ a. g. e., 23.

özellikle beslenme döneminde bebeğin anne tarafından engellenmesi sonucu ortaya çıkar. Meme bebek için arzuladığı her şeyin simgesidir. Bu evrede bebek, memenin kendisine cömert davranmadığı düşüncesiyle, bilinç dünyasında memeye saldırarak onu yok eder. Klein'e göre annenin bebeğe yeterli bakımı göstermesi, bebeğini yeteri derecede beslemesi, bebeğin iyi memeye dair sembolleri içselleştirme kapasitesinde etkindir.³⁷ "Çok hasetli insanın tatmin edilmesi imkânsızdır; hiçbir zaman tatmin olamaz, çünkü haseti kendi içinden kaynaklanmakta ve böylece her zaman yönelecek bir nesne bulmaktadır. Bu, kıskançlık, haset ve açgözlülük arasındaki yakınlığı da gösterir."³⁸ Ayrıca haset, yansıtımlı özdeşimin sonucudur. Çünkü Yansıtımlı özdeşimde, karşıdakinin davranışlarını istenen biçime sokma, bir başka deyişle ona hükmetme amacı vardır³⁹

Şayeste, kocasının Muazzez'e aşkından emin olduktan sonra kocasına hükmetme arzusuna girer. Bu arzuyu gerçekleştirmek için Sait ile Muazzez'in evlenmesi gerektiğini zihninde kurgular. Böylelikle Nâmık'ı tahakküm altına alacağını, daha özerk bir hayata kavuşmasına fırsat verecek olan kayınpederinin evinden ayrılacağına inanır. Şayeste'nin saldırgan psikolojisini yönlendiren haset duygusu, şu şekilde dile getirilir:

"Şükrü Efendi, Muazzez'i Sait'e almak mecburiyetinde kalırsa, Namık kabil değil buna tahammül edemez. Mutlaka karşı çıkar... Ahmet Şükrü Efendi nasıl olsa küçük oğlunun tarafını iltizam edeceği için iki evin yine ayrılacağı muhakkaktı. Şayeste kocasıyla yalnız kalmış olacak, kaynata tahakkümü çekmekten ve kayın hizmeti görmekten halas olacaktı... "Diğer taraftan, babasının emirleri altında yaşamaktan kurtulacak olan zayıf iradeli Namık hiç şüphesiz yine boyunduruk arayacak, yalnız yaşayacakları için de tabiidir ki, artık kendi tahakkümü altına girecektir. Şayeste için bu pek fena bir şey sayılmazdı ki! Kocasının bedbahtlığını her gün görürse, sızısı bir türlü yüzünden geçmeyen tokadın intikamını pek güzel almış olacaktı ve yediği o tokat, azmi ve iradesi üzerinde bir kamçı hizmeti gördü." (EDY, s. 50)

³⁷ a. g. e., s.2.

³⁸ a. g. e., s.2.

³⁹ Göka, Erol; Yüksel, Fatih Volkan; Göral, F. Sevinç; "İnsan İlişkilerinde Yansıtımlı Özdeşim", *Türk Psikiyatri Dergisi*, 2006, 17(1), s. 48.

Buradan hareketle denilebilir ki Şayeste, ilk nesne ile ilişkisinde sağlıklı bir ilişki kuramamıştır. Bunun sonucunda güvenme ve nefret duyguları giderek keskinleşen Şayeste, Sait ile Muazzez’i evlendirme planını devreye sokar. Kısacası Şayeste için Sait ve Muazzez, doğuştan getirilen fakat ilk nesne ile deneyimlenen olumsuz tecrübeden kaynaklı kötü duyguların giderilmesinde araçtan başka bir şey değildir. Şayeste’nin trajedisi ve ruhundaki yarılma, gelişecek olayları tayin eder. Bu noktada Şayeste, Sait’e Muazzez’e yeni taliplerin zuhur ettiğini, babasının talip olanlara sıcak baktığını, taliplilerin Namık’ın karşı çıkamayacak kadar nitelikli fakat Muazzez ile evlenmesi gereken kişinin Sait’in kendisi olduğunu ve bunun için de Sait’in okulu bir an önce bitirip meslek sahibi olması gerektiği Sait’e söyleyerek olay örgüsünü şekillendirir. Sait ise Şayeste’nin dediklerini yaparak amacına ulaşır. Böylece cinayetle sonuçlanacak bir sürecin başlangıcı gerçekleşir.

3- Umutların Yıkılışıyla Gelen Öfke: Namık-Sait- Muazzez Üçgeni

Sait, Namık ve Muazzez etrafında şekillenen olay örgüsünü yönlendiren asıl unsur, kardeş olan Namık ve Sait’in Muazzez’e âşık olmalarıdır. Bireysel duyarlılıkları farklı olan kardeşlerin aşk ile ilgili tasavvurları, onları kendi kaderlerini tayin etmeye sevk eder. Aşk duygusu etrafında şekillenen bağlanma, sevmeye, kıskançlık, haset, sahip olma ve paylaşamama gibi duygular, Şayeste’nin hasetli ve kıskanç kişiliğinin kardeşler arasında çatışma oluşturacak şekilde devreye girmesiyle farklı boyutlara ulaşır. Sonuçta Sait abisini öldürür.

Kişilik gelişiminde Klein’in üzerinde durduğu diğer bir evre de Depresif konumdur. Zihinsel gelişmeyle birlikte kısmen de olsa bütüncül kavrama yeteneği gelişen bu evre, paranoid şizoid evrenin bitimiyle başlayan bir evredir. Bebeğin içsel dünyasındaki iyi ve kötü imgeleri ayırmada başarı gösterdiği bu evrede, daha önceden kötü nesne olarak algılanan annenin iyi yönleri de bebek tarafından fark edilir. Bu farkındalık, bebekte suçluluk duygusu ve dış dünyaya dair yeni bir endişe yaratır. Bebeğin bireyleşme sürecine geçtiğini teyit eden farkındalık, aynı zamanda bebeğin ben merkezli bir dünyadan ayrılıp öznelere yaşadığı bir dünyayı idrak etmesi anlamına gelir. Bebek, kendi varoluşunun temel iradesini, dış dünyaya açılacak şekilde yaşamını sürdürmeye devam eder. Paranoid- şizoid evrede engellemelerle artan suçluluk duygusunu gidermek için iyi nesneyi onarmaya ve sevmeye başlayacaktır. Bu sürecin başarılı atlatılması, bebeğin tümgüçlülük

duygusunu sergileme yeteneğine bağlıdır. Paranoid- şizoid evrede tümgüçlülük duygusunu saldırma güdüsüyle kullanan bebeğin depresif konum evresinde de aynı yeteneği sergilemede daha başarılı olması beklenir. Akis takdirde bebek, tükenmişlik, çaresizlik, boşalmışlık gibi olumsuz duygular içinde debelenip durur.

Klein memeyi beslenme ve umut için bir metafor olarak değerlendirmez, memeye yönelik duyguların, hastanın umutsuzluk ve kaygıyla başa çıkmak için hasetle tahrip ettiği ötekilerle ilişkiler serisinin ilki olduğunu da iddia eder.⁴⁰

Hikâyede Muazzez'in eve geldiği ilk zamanlar Sait ve Namık ile ilişkisi, ben merkezli bir dünyadan dış dünyaya açıldığı şeklinde yorumlanabilir: *"Muazzez'in Sait'le arası çok iyi idi. Sait ona Himaye-i Etfal sırasında kiralık kitaplar veren kitapçıdan diama romanlar getirip mektep hayatına dair hikayeler anlatıyordu. Fakat Namık'a karşı genç kız biraz daha çekingen duruyor, onunla yarım saat samimi olsa, bu samimiyeti artık birkaç gün bulamıyordu."* (EDY, s. 33) Roman okuma, dış dünyayı keşfe dair bireyleşme sürecini temsil eder. Muazzez'in Namık'a çekingen davranması, bu keşif sürecinin sıkıntılı olduğunu gösterir. Buradan hareketle Muazzez'in depresif konum evresinde tümgüçlülük yeteneğini sergilemede yeterli olmadığı düşünülebilir. Buna rağmen Muazzez, dış dünyayı ve insanları romanlarla tanımayı sürdürür. Sait ile aralarının iyi olması da Sait'in her fırsatta Muazzez'e getirdiği romanları okumasıdır. Sait'i giderek iyi nesne konumuna getiren romanlar, ayı zamanda Muazzez'in bireyleşme bağlamında iç dünyasını etkileyen en önemli unsurlardır: *"Muazzez'in doğru dürüst bir orta tahsili yoktu"* (EDY, s. 47) *"eline roman ve hikaye ismini taşımak şartıyla telif ve ister tercüme ne geçse, mutlaka sonuna kadar okur ve vaka kahramanlarının mukadderatı kendisini şiddetle alakadar ederdi. Ve Sait, cinayet ve polis romanlarını edebiyat saymayacak kadar lisede malumatını genişlettiği için muazzeze ancak bir nevi romanlar, adına edebi denilen romanlar getiriyordu. Bunlar sevdadan buseden ve ihtirastan bahsedilen kitaplardı."* (EDY, s. 48)

Muazzez'in başlangıçta cinayet içerikli romanlar okuması, depresif konum evresini sağlıklı geçirmediğine vurgu yapar. Sonraları Sait'in getirdiği aşk konulu romanlar ise onun aşk kavramı konusundaki referanslarını gösterir. Görüldüğü gibi

⁴⁰ Mitchell, Stephan A.; **Psikanalizde İlişkisel Kavramlar**, (Çev. Gülenbaht Algaç, İrem Anlı), İstanbul Bilgi Üniv., Yay., İstanbul 2009, s 154.

Muazzez’de aşk, tutkuyla bağlanma gibi bir duygu üzerine inşa edilmez. Çünkü ilk nesnenin yerine yeni bir dış dünyayı sağlıklı şekilde yerleştiren bebeklerde olumlu anlamda kişilik gelişimi olur. Fakat Muazzez’de güzelliğin verdiği güvenle bir narsist, şükran duygusunun ne olduğunu bilmeyen nankör ve çekingen yapı mevcuttur ve bu yapı sonraki yaşamını etkilemektedir. Kitapların rehberlik ettiği aşk duygusu, Sait ile yakınlaşmalarına rağmen Muazzez’deki endişeyi ve çekingenliği gideremez. Sait ile ilk öpüşüklerinde hissettikleri, söz konusu edilen evredeki çatışmaların devam ettiğini gösterir: *“Muazzez derhal gözlerini açtı. Ve ilk önce isyan ederek genç erkeği itmek, kalkmak, kaçmak istedi... Gözlerinde, bütün yüzünde ve dimağında daha isyan varken, dudakları dudaklarını open bu dudaklara kilitlendi.”* (EDY, s. 52)

Ruhsal derinlikten yoksun Muazzez’in aksine Sait’in aşk konusundaki tutumu, onun depresif konum evresini Muazzez’e göre daha başarılı tamamladığını gösterir. Onun Muazzez’e duyduğu bağlanma duygusu üzerine inşa edilen aşk anlayışı, iyi nesneyi kötü nesneden ayırdığına ve annenin iyi taraflarını içselleştirmede kısmen Muazzez’den daha başarılı olduğuna kanıt olarak gösterilebilir: *“Sait ilk günden beri muazzeze gönlünü vermişti. Fakat onu bilerek ve isteyerek, mücadelesiz, ızdırapsız, sevdiği için mest ve bahtiyar ola ola sevdi.”* (EDY, s. 44). Ayrıca Muazzez’den önce aşktan yoksun olduğu dönemlerde, kadınlar dünyasını tanıma çabası da bu bağlamda ele alınabilir. Sait bölünmüşlük duygusunu bırakarak dış dünyayı algılama ve yorumlama çabasını kısacası bireyleşme sürecini bir bütünlük içerisinde yorumlamayacak zihinsel bir gelişim sergiler. Bu sürecin kısmen de olsa sağlıklı yaşandığını gösteren ifadeler hikayede şöyle aktarılır: *“Hayatında hiç macerası olmamış değildi”* (EDY, s. 44) *“Hayatına hemen ilk giren bir kadın bir bar kadını olmuştu.... Kadın onu çok sever...”* (EDY, s. 47). Bu ifadeler, Sait’in iyi nesne arayışının bir sonucudur. Söz konusu arayış, Muazzez ile noktalanır. Depresif konum evresindeki sevginin tatmin edilmesiyle Sait, Muazzez’den önceki kadınları tahammül edilemez bulur. Onlarla diyalogunu keser. Sonuçta Muazzez ile nişanlanır. Böylece Muazzez, Sait’in paranoid-şizoid evrede hayatının merkezine yerleştirdiği arayış nesnesi haline gelir.

Depresif konum evresinde bebek ve ilk nesne arasında en başarısız ilişkiyi yaşayan ve buna bağlı olarak ilk nesnenin iyi yönlerini içselleştirmede yetersiz kalan

diğer bir kişi de Namık'tır. Namık'ın görücü usulü ile evlenmesi, hatta evlendikten sonra eşini görmesi, pasif bir kişiliğin göstergesi olmakla beraber, aynı zamanda depresif konum evresindeki nesne ile etkileşimin doğuştan gelen kötücül duyguları yok edememesi sonucu çekimser, saldırgan, kıskanç bir kişiliğin oluştuğuna kanıt olarak gösterilebilir. Klein'a göre bebek ile anne arasındaki etkileşim ve etkileşim neticesinde anneyi içselleştirme yeteneği "hem iç dünyayı inşa eder hem de dış dünyaya ait gerçekliğin resmini çizer."⁴¹ Namık da dış dünyaya ait gerçekliği bireyleşmenin merkezine sağlıklı bir şekilde yerleştiremez. Bütün bunlar söz konusu edilen evrede bebek ve anne arasındaki ilişkinin iyi duyguları harekete geçirmede engel teşkil etmesidir.

Namık'ın öldürülmesi gibi trajik bir sonun hazırlayıcısı olan Muazzez'e aşkının arka planında, aşksız bir evliliğin ve hayatın, aşka susamışlık güdüsünü harekete geçirmesi yatar. Örik, Namık'ın Muazzez'e duyduğu aşk etrafında aile bağlarının çöküşünü ve çözülüşünü göstererek bireylerin psikolojilerinin derinliklerinde yatan kıskançlık(,) saldırganlık, haset olarak bencilliği mahkûm eder. Anlatıcı, Şayeste'nin bakış açısıyla Namık'ın Muazzez'e olan bağlanmışlığını veren "Kocasının Muazzez için beslediği his basit bir arzu, küçük bir sevgi değil, büyük ve çılgın bir aşktı. Maceralar geçirmeden evlilik hayatına giren ve senelerce zevcelerine sadık kalan kocaların sonra birdenbire kapıldıkları o feci kasırğa ve boralardan biriydi." (EDY, s. 49) ifadeleriyle mahkûm edilen bu duyguların altını çizer. Görüldüğü gibi Namık, Muazzez'i idealleştirmiştir.

Klein'e göre zayıf benliğin göstergesi olan idealleştirmenin⁴² kökeni bebek anne arasındaki ilk ilişkinin başladığı paranoid-şizoid dönemdir ve temelinde yaşama güdüsü vardır. Bebek ve anne arasındaki ilk ilişkide yaşama ve yok olma güdüsü arasında kalan bebeğin içindeki bütün kötü duyguları annesine yansıtarak onu içselleştirememesi, bebeği aşırı idealleştirmeye yönlendirir. Çünkü ilksel nesnenin ben'e güvenli bir şekilde kök salması ile olumlu gelişimin temellerinin atılması arasında sıkı bir bağ vardır. "İdealleştirme, zulmedilme kaygısının

⁴¹ Taymur, İbrahim; Boratav, Rıza Cumhuri; "İçselleştirme, İçselim, İçeatım ve Özdeşim", **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2013;5(3): 331-332

⁴² Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), Metis Yay., İstanbul 2011, s. 38.

uzantısıdır -ona karşı bir savunmadır- ve ideal meme de yiyip bitirici memenin karşılığıdır. İdealleştirilmiş nesnenin benle bütünleşmesi, iyi nesneninkinden çok daha zayıftır, çünkü kaynağında zulmedilme kaygısının payı, sevme yetisinininkinden çok daha büyüktür... İyi nesne ihtiyacı evrensel olduğuna göre, idealleştirilmiş nesneyle iyi nesne arasındaki ayrım da mutlak bir ayrım sayılamaz. Bazı insanlar, aşırı hasetten kaynaklanan iyi nesne edinme yeterlilikleriyle başa çıkmak için nesneyi idealleştirme yoluna saparlar. Bu ilk idealleştirme oldukça kırılgandır, çünkü iyi nesne karşısında duyulan haset, sonunda nesnenin idealleştirilmiş yanına da yönelecektir.⁴³ Eserde anlatıcının bakış açısıyla dile getirilen ve Namık'ın Muazzez'i aşırı bir şekilde idealleştirdiğini veren şu ifadeler dikkat çekicidir: “*Fakat Muazzezi sevdiğini hala bilmiyordu... o kendisi için gökteki yılsızlar kadar uzaktı. Sade onun huzuruna, onun sesini duymağa, onun gülüşünü dinlemeye muhtaçtı.*” (EDY, s. 39) “*lakin Namık muazzezi sevdiğini bir türlü anlamıyor, bilmiyor; sade genç kızın kendi kardeşinin kollarında bir oyuncak olmasına, kirlenip örselenmesine razı olmuyordu.*” (EDY, s. 41) Namık aynı zamanda acı duymaktadır. Bu acının kaynağı kendi istediğinin başkasında olduğunu gördüğü için harekete geçen haset duygusudur.⁴⁴

Klein, her şeyin çoğunu alma ihtiyacı olan açgözlülüğün bireyde seçme ve ayrım yapma yeteneğini zedelediğini ileri sürerek açgözlülük ile idealleştirme arasında bağ kurar.⁴⁵ Namık'ın Muazzez ile kardeşi Sait'in arasındaki ilişkiyi, kendisini kışkırtacak şekilde koz olarak kullanan eşi Şayeste'ye şiddet uygulaması, Muazzez'i istemeye gelen görücülerin kusurlarını babasına söylemesi, Sait'in Muazzez ile baş başa kalmasına tahammül edemeyerek babasını Sait'e karşı doldurması gibi dengesiz bir psikolojik tavır sergilemesinin kökeni işte bu idealleştirmeye kanıt olarak gösterilebilir. Ayrıca idealleştirmede, idealleştirilen kişi zulmedici bir figür olarak görülmeye başlanır ve öznenin hasetli ve eleştirici düşünceleri bu kişiye yansır.⁴⁶ Evde kimsenin olmadığı bir zamanda Muazzez ile baş başa kalma planları yapan ve bunu gerçekleştiren Namık'ın, Muazzez ile son görüşmelerinde söylediği “*Evleniyormuşsun tebrik ederim... Size koca lazım, koca!*

⁴³ a. g. e., s. 37.

⁴⁴ a. g. e., s.24.

⁴⁵ a. g. e., s.37.

⁴⁶ a. g. e., s. 38.

Süsünüzü temin edecek, her hırsınızı tatmin edecek koca, genç koca lazım!" (EDY, s. 79) şeklindeki sözler, hasetli yapının Muazzez'e yansıtıldığını gösterir. Kısacası Namık'ın öfkesinin altında, düşman sevgisini kazanmayı isteyen bir aşağılık özlemi yatmaktadır. Örik, Namık ve Muazzez'in son görüşmelerinde aralarında geçen konuşmaları psikolojik bir temele dayandırmasıyla kahramanlarını korkunç bir iç yaşantıyla donatır. Bu noktada Muazzez'in iç dünyasını açığa vurur. Burada Muazzez'in bebeklik döneminde yok olma kaygısını ortadan kaldırmak adına zorunlu olarak başvurduğu bölme savunma mekanizmasını uygulamada sıkıntı yaşadığı ve bunun sonucu olarak da iyi ile kötüyü birbirine karıştırmaya yatkın bir kişiliğe büründüğü dikkat çeker. Klein'in ifadesiyle benliğin hasetli ve düşmanca kısmını bölerek almıştır.⁴⁷

Muazzez, Namık ile son görüşmelerin etkisinden hareketle Namık ve Sait'i karşılaştırır: *"Zaten kaçmak istese de çok geç kalmıştı. Çünkü birdenbire kendisini Namık'ın kollarında buldu. Hayır Sait'in kollarında bu kuvvet yoktu. Bu kahredici kudretten onun dudakları da mahrumdu. O ince, o yumuşak ve tıpkı muazzezin dudakları gibi kırmızı dudaklarda, kendi güzelliklerini hiçbir buse esnasında unutamayan dudaklarda bu batan, bu ısırın, bu yakan ve bütün bir yüzü tek bir ağız sandıran kudret yoktu. Silkinmek ve bağırarak istedi. Fakat korkudan mı, yoksa etinin kendine yaptığı yeni ve büyük bir ihanetten mi, her nedense hançeresinden bir ses çıkmadı."* (EDY, s. 82) Bu ifadeler, ruhsal dengenin yıkımıdır. Burada Muazzez'in haset duygusu, aşk ve şükran duygusunu ikinci plana atarak taşkınlığa ve eziyete dönüşür. Klein, haset duygusunun güçlü bir dinamik haline gelmesiyle aşk ve şükran duygusunun ıstırap verici olmaya başladığını söyler.⁴⁸ Muazzez'in Sait ile ilgili aşk ve şükran duygusunun yok olması bu bağlamda değerlendirilebilir.

Bebeğin anneyi ve kendisini korumak adına başka nesnelere kaçıışı zorunlu kılan depresif konum evresidir. Klein'e göre bu evrede annenin yerine başka birini ikame etme çabası ve haset duygusunu dizginleme çabası başarısızlıkla neticelendiği takdirde özne idealleştirdiği nesneden uzaklaşır. Sonuçta idealleştirilen nesne "Değersizleştirilir ve böylece artık idealleştirilmesi de imkânsızlaşır.

⁴⁷ a. g. e., s. 27.

⁴⁸ Mitchell, Stephan A.; **Psikanizde İlişkisel Kavramlar**, (Çev. Gülenbaht Algaç, İrem Anlı), İstanbul Bilgi Üniv., Yay., İstanbul 2009, s. 29.

İdealleştirmenin çöküşünün ne kadar kısa sürede gerçekleşeceğini belirleyen etken, hasetin şiddetidir. Ama hasete bir savunma olarak değersizleştirme ve nankörlüğe her düzeyde başvurulur; bu tutum, bazı insanlarda nesne ilişkilerinin değişmeyen bir özelliği haline gelir.⁴⁹ Muazzez'in başka insanlara yönelim şeklinde tecelli eden arayış duygusunu, önce Sait'e sonra da Namık'a yöneltmesi bu durumdan kaynaklanmaktadır. Bütün bunlara tanıklık eden Sait, ihanete uğramış olmanın verdiği şokla kendisini küçülmüş hisseder, kıskançlık krizine girer ve abisini bıçak darbesiyle öldürmek zorunda kalır. Agah Sırrı Levent, bu trajik son ile hikayenin isminin nerden geldiği arasındaki ilişkiyi Muazzez kimliği üzerinde değerlendirir ve haklı olarak Muazzez'i suçlar: “*Eve düşen yıldırım, bir ölüm yüzünden, bir kardeş evinden diğer bir kardeşin evine ve sakin hayatına karışan bir genç kızdır ki, onun temiz güzelliği bu evi sarsan bir fırtına, biri evli, diğeri henüz genç bir çocuk olan iki kardeşi bir birine can yakıcı bir düşman hali ne getiren ve nihayet bütün evi ateşleyen bir kundak oluyor.*⁵⁰ Namık'ın öldürülmesinden sonra Muazzez, evden kaçır ve artık bir eğlence kadını olur⁵¹ hayatını başka erkeklerle aramaya devam eder.

SONUÇ

Çalışmada Nesnel İlişkiler Kuramı ışığında *Eve Düşen Yıldırım* isimli öyküde yer alan kişilerin kişilik yapısını verecek unsurlar, Klein'in paranoid- şizoid konum ve depresif konum dediği evrelerle ilişkilendirilerek incelenmiştir. Kişilerin anne ile olan ilişkilerinde bireyleşme dönemini sağlıklı bir şekilde tamamlamadıkları çıkarımları yapılmıştır. Kişilerin, haset kıskançlık güdülerini, şükran duyguları ile değiştirecek güvenli şartlarda büyümedikleri, bu çıkarımlara temel teşkil etmektedir. Namık'ın evli olmasına rağmen kardeşinin nişanlısına göz koyması, Şayeste'nin kıskançlık krizleriyle çevresindeki herkesi denetim altına alma adına aile ilişkilerini zedeleyecek planlara girişmesi, Muazzez'in dış dünyayı keşfetmede olumsuz duyguların etkisi altında kalarak kardeşler arasına nifak sokması ve Sait'in abisi Namık'ı öldürmesi çıkarımları destekleyecek unsurlar olarak yorumlanmıştır. Sonuç

⁴⁹ Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten), Metis Yay., İstanbul 2011, s. 65.

⁵⁰ Levent, Agâh Sırrı; “Eve Düşen Yıldırım”, **Vakit**, 18 Nisan 1934.

⁵¹ Ata, Nurullah; “Eve Düşen Yıldırım”, **Milliyet**, 14 Nisan 1934.

olarak, kişilerin duygu düşünce ve davranışlarının psikolojik temelleri göz önünde bulundurulmuş ve çalışma buna yönelik şekillenmiştir.

KAYNAKÇA

Ata, Nurullah; "Eve Düşen Yıldırım", **Milliyet**, 14 Nisan 1934.

Craib, Ian; **Psikanaliz Nedir?**, (Çev. Ali Kılıçoğlu), Say Yay., İstanbul 2008.

Çelik, Behçet; "Nahid Sırrı Örik'in Romanlarında 'Kötülük'", **Virgöl**, Mayıs 2001, nu: 41.

Dirlikyapan, Jale Özata; "Nahit Sırrı Örik'in Öykülerinde Var Olamayan Aşklar", **Türkbilig**, 2009/18.

Göka, Erol; Yüksel, Fatih Volkan; Göral, F. Sevinç; "İnsan İlişkilerinde Yansıtılmalı Özdeşim", **Türk Psikiyatri Dergisi**, 2006, 17(1).

Gündoğan, Hande; "Nesne İlişkileri Kuramı Çerçevesinden Borderline (Sınır) Kişilik Örgütlenmesine Bakış: Vaka Örneği ile Psikoterapi Sürecinin Yorumlanması", **AYNA Klinik Psikoloji Dergisi**, 2016, 3(2).

Hayta, Akif; "Nesne İlişkileri Kuramı ve Tanrı Tasavvuru Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme", **Değerler Eğitimi Dergisi**, C.8, S. 20.

Kısa, Cihad; "Nesne İlişkileri Kuramı Ve Tanrı Tasavvuru", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İzmir 2013.

Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten) Metis Yay., İstanbul 2011.

Levend, Ağâh Sırrı; "Eve Düşen Yıldırım", **Vakit**, 18 Nisan 1934.

Mitchell, Stephan A.; **Psikanalizde İlişkisel Kavramlar**, (Çev. Gülenbaht Algaç, İrem Anlı), İstanbul Bilgi Üniv., Yay., İstanbul 2009.

Münir, Hikmet;; Nahit Sırrı Bey'in Yeni Kitabı, **Haber**, 12 Nisan 1934.

Örik, Nahid Sırrı; **Eve Düşen Yıldırım**, (Yayına Haz., M. Kayahan Özgül, Vahide Bilgi), Oğlak Yay., İstanbul 1998.

Özeren, Gül Sultan; Akın, Semiha; "Anne-baba bağlanma biçimleri ve kişiler arası ilişkilerin değerlendirilmesi", **Bilim Tıp Dergisi**, 2016, 2(3).

Sadullah, Naci; "Eve Düşen Yıldırım", **Zaman**, 1 Eylül 1934.

Taymur, İbrahim; Boratav, Rıza Cumhuri; “İçselleştirme, İçealim, İçeatım ve Özdeşim”, **Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry**, 2013;5(3).

Tura, Saffet Murat; “Önsöz”, Klein, Melanie; **Haset ve Şükran**, (Çev. Orhan Koçak, Yavuz Erten) Metis Yay., İstanbul 2011, s. 13.

Volkan, Vamık D.; **Psikanaliz Yazıları**, (Çev. Birsen Ceyhun, Abdülkadir Çevik), Hekimler Birliği yay., Ank

Çatışma Beyanı

Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür

Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.